

SZÍNHÁZ

Shakespeare, Weiss, Bulgakov

PRÓZABEMUTATÓK A SZEGEDI SZÍNHÁZBAN

Jó félháznyi közönsége volt Szegeden a *Bulgakov*-darab tizenegyedik előadásának. A színészek szerint ez nem jellemző, általában megtelik a nézőtér, mintha az utóbbi időben többen járnának színházba. A bérletstatisztikák enyhén emelkedő grafikonja csalóka lehet, hitelesebb lázmérő a színész közérzete, hiszen a bérletek korábban is elkelték, viszont ha jól érzik magukat a közreműködők, odalent a játéktéren, bizonyára attól van, hogy a belépőjegyeket nemcsak elvállalják, ki is használják az emberek. A színészek szavának hitelével tehát: a szegedi közönség „mozdulóban van” színházéért. Mire ezek a sorok az olvasó elé kerülnek, az évad túljutott a felénél, az említendő előadásokból legfeljebb néhány várható még. Szegeden a próza nem játszik repertoárt, így ha a teljesség kedvéért ideírjuk az első fél évi programot, a bemutatókat jelezzük egyben. *Shakespeare Vízkeresztjével* nyitottak, másnap az elnyűhetetlen sláger, *A Szabin nők elrablása* ment, majd a kamaraszínház kényszerű nélkülözése miatt a főépület földszinti klubtermében kinyitott kisszínpad *Marat/Sade* premierje következett, illetve a félév utolsó bemutatója, Bulgakovnak *Rein mérnök álma* címmel játszott komédiája.

Megint úgy adódott, hogy a közönségnek némi viszonyítási alapja volt: a *Vízkeresztre* és a *Weiss*-darabra filmről hozott emlékképeket magával, Bulgakov *Boldogság* című drámájának úgynevezett paraleljét, az *Iván, a Rettentőt* pedig pesti előadásában a tévéről láthatta nemrégiben. Eredetiségét tekintve kétségtelenül a Bulgakov-premier ígérte a legtöbb izgalmat, nemcsak azért, mert Bulgakov neve és életműve csak az utóbbi időben kezd felszívódni nálunk a köztudatba, s a folyamat elvitathatatlan, dokumentumértékű állomását jelentheti Szeged — hanem mert (ezzel összefüggésben) az előadás magyarországi bemutató volt. *Karig Sára* fordításában a *Boldogságot* *Sándor János* rendező bővítette-alkalmazta színpadra úgy, hogy az előjátékban *Majakovszkij*-versekkel adott izelítőt a darab születésének korából (a fiatal szovjet államban egy üzemi brigád rögtönzésszerűen mutatja be kultúrműsorát), a szöveget pedig az *Iván, a Rettentőből* átemelt inzeltekkel dúsította föl. Így sikerült a cselekményt színesebbé, mozgalmasabbá tenni, s a szabadkai vendég, *Petrik Pál* sci-fi hangulatú díszletei szabad utat engedtek a merészen csapongó fantáziának. *Rein mérnök* találmánya, az időgép, persze csak eszköz Bulgakov számára. Mint *Madách* Tragédiájában *Kepler*, *Rein* is előre álmodik. A 23. századba röpíti utasait, ahol Moszkvára inkább csak a *Kreml* toronyórájának ütése emlékeztet. Furcsa módon útitársai „nehéz fiúk”: *Milovszlavszkij*, az élelmes-bohém besurranó, elegáns kleptomániás és *Bunsa-Koreckij*, a herceg-házmaster, aki a *Milovszlavszkij*ok sajátos fazonra ideologizált szabadságával szemben bürokrata eszközökkel mosogatná tisztára foltos múltját, folytonos jelentgetésekkel keltené látszatát, képes az új rendbe asszimilálódni. A darab erőssége ennek a két figurának a színe-visszája, ám gyengésege éppen e két hálásabb szerep fényétől derült ki: *Rein* nem tud élni igazán a maga teremtette lehetőségekkel. Annyi nyilvánvalóvá lesz a darabból, hogy a huszadik századi emberek nem „teljes értékűek” 2222-ben,

de az már csak a néző homályos sejtéseire bízhatik, vajon a Boldogság jövő-állam hűvös utilitarizmusa, kínosan józan erkölcsideálja legyen a mérték, vagy a valóságos figurák napi perpatvarokban edződött esendősége, melyhez képest a jövő emberei szürke, kilúgozott robotlények csupán. Sándor János egyébként korrekt rendezése sem tisztázza lényegében, hol keressük az előadás mai jelentéstartalmát és ideológiai töltetét. Mindenesetre két molière-i színekkel kifestett, vérbő komikus szerep talál két remek szereplőre Kovács János és Kátay Endre személyében. Rein mérnök vázlatosabb figurájáról *Körtvélyessy Zsolt* romantikus hajlamokat közöl a nézővel.

Egyértelműbb, mondhatni operettsiker volt Szegeden Sándor János évadnyitó produkciója, Shakespeare Vízkeresztjével. Ha színház az egész világ, akkor ez a színház most manézs: Sándor János cirkuszba vitte a Vízkeresztet, a porond átívelt a zenekari árok fölött, a nézőtérbe szaladt. *Gyarmathy Ágnes* elegáns díszletei, zöld drapériával bevont emelkedői, színes korongjai felvették az előadás hangnemét, amíg üresen maradt a tér, szemnyugtató, üde látványt nyújtottak, a herceg és a grófnő egymást eltévesztő románcára derűs fényt bocsátottak, a borissza nemeselek korhelykedései közben mint szappanbuborékok, épp hogy el nem pukkantak. A reneszánsz szerelmi történet idilli keretjátékul fonódott a csínytevők köré, s az így kibélelt porondon önmagát felkínálva bolyongott a magányos Malvolio, akit direkt mai hivatalnokra hangszerelt a rendező. Kátay Endre két figurát játszott bele, vasalt bürokratát és bohócot, mint jeges vízből a forróba dobott ember, feszes izmokkal, majd eljámorodva. De amit Shakespeare egy típus jellemébe sűrített, azt feleslegesen megkettőzte. Malvolio mellett különleges figurája még az előadásnak a bohóc, akinek csörgősipkájában *Király Levente* a rendező ötleteit adja a darabhoz — és a herceg: *Körtvélyessy Zsolt* szerepjátéka, mely az előadás stílusához képest fokozottan patetikus, idegen. Kovács János teliszájú-telitorkú Böffen Tóbiása, *ifj. Újlaki László* nyiszlett Keszeg Andrása remek paródiák. Sándor János lefordította magának Shakespeare-t, tehette, a darab címe: Vízkereszt, vagy amit akartok.

A színház társalgójában megnyitott kisszínpad *Giricz Mátvás* rendezésében es-ténként maroknyi, ám hétfőről hétfőre kifogyhatatlan publikum előtt játssza Peter Weiss (hosszú című, röviden csak *Marat halálaként* jelzett) drámáját. Érdekes mű, Budapesten *Marton Endre* rendezésében mutatta be a Nemzeti Színház. Az 1964-ben született dráma premierjét *Peter Brook* rendezte Londonban, Weiss később megírt egy másik változatot a rostocki színháznak, azóta a két variációt úgy tartják nyilván, mint nyugatit és keletit. Vagyis nem egyértelmű darabról van szó, gondolatrendszerében több réteget kell lehántani a rendezőnek. Marat és de Sade áll szemben egymással, köztük a megbízhatatlanul hullámzó hangulatú nép, a darabnak keretet adó kor, a napóleoni évek közvetlen tükre, melyet az intézetigazgató tart az örültek elé — végül a ma, a színházi előadás szemléletprizmája, mely összegyűjtené a fényugarakat. *Giricz Mátvás* prizma gondosan megmunkált, csiszolt. Látszólag mintha ez utóbbi réteget figyelmen kívül hagyta volna: az egész előadás beborító-fehérben, bolondokházában játszódik, csak az utcán jut ki belőle a néző. A játék szervezése, tagolása, az egyes szerepek főnagyítása, az ütközőpontok értelmezése, tálalása azonban jelenlevővé teszi a rendezői szemléletet. Jó értelemben vett teatrális színházat szervezett *Giricz Mátvás*, ahol a szokásosnál is hangsúlyosabb az együttes munka, s külön figyelemreméltó a színészi fegyelem. *Fenyő Ervin* agitatív erejű *Marat*-ja, *Simon Éva* réveteg *Corday* Saroltája gondosan kidolgozott.

Az őszi—téli szezonról szólva nem hagyhatjuk említés nélkül: budapesti fellépései mellett a világhírű moszkvai Vahtangov Színház két felejthetetlen estével megajándékozta a szegedi közönséget is. *Pogogyin: A puskás emberét, és Carlo Gozzi: Turandot hercegnőjét* olyan patinás repertoárból újították föl, ami néhai sikeres előadások, nagynevű rendezők (mint a névadó *Jevgenyij Vahtangov* és a közvetlen utód *Ruben Szimonov*) emlékét az aktív színházi gyakorlatban is megőrzi. A jelen-ség számunkra még sajnos ismeretlen, de rendkívül tanulságos...

NIKOLÉNYI ISTVÁN